

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора філологічних наук, професора **Навальної Марини Іванівни**

про дисертацію Карнауха Сергія Васильовича на тему

«Лінгвосугестивні технології інформаційної війни»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

зі спеціальності 035 Філологія

Сугестивність в українському мовознавстві розглядається як властивість слова чи мовленнєвих засобів, що здатні впливати на психіку людини через навіювання, змінюючи установки і поведінку реципієнта. Це явище вивчає сугестивна лінгвістика, яка з'явилася як окремий напрямок у 90-х роках минулого століття і охоплює різні рівні мови – від фонетики до синтаксису. Основна мета сугестії – зміна ставлення або дії людини за допомогою мовних і психологічних прийомів. В українській культурі сугестія особливо проявляється в магічних текстах народних замовлянь, де сакральна мова і ритміко-стилістична організація текстів посилюють її вплив на підсвідомість і здоров'я людини. Сугестивність як здатність легко піддаватися чужому впливу або як властивість сугестивного, тобто навіювального ефекту, під час повномасштабної російсько-української війни як ніколи набула великого значення. Проте, незважаючи на значні досягнення в дослідженні проблеми щодо дискурсів російської пропаганди, що базуються на сугестивних технологіях (Л. Компанцева, О. Дойчик, І. Шкорута, А. Ковалевська-Славова, Т. Ковалевська-Славова, Ю. Кузнєцова, О. Сідак, Н. Слухай, О. Снитко, Н. Стойкова та ін.), сугестивність в лінгвістиці потребує додаткового вивчення, усталених класифікацій та висновків. Рецензоване дослідження, у якому здійснено спробу аналізу дискурсу інформаційної війни, вважаємо цілком обґрунтованим і актуальним.

Мета роботи, логічно детермінована **актуальністю**, якраз передбачає визначення на основі мультимодального дискурс-аналізу типології, специфічних ознак лінгвосугестивних технологій інформаційної війни та встановлення особливостей застосування контрсугестивних технологій проактивної протидії ворожим впливам під час вторгнення РФ в Україну (с. 19).

Варто зазначити, що мета і завдання, сформульовані Сергієм Васильовичем Карнаухом, загалом досить вагомі з наукового погляду, і їхній послідовний аналіз уможливорює повне та всебічне розкриття обраної теми.

Очевидною є **наукова новизна отриманих результатів дисертації**, оскільки це – перша спроба в лінгвоукраїністиці, де доведено, що системний характер деструктивних лінгвосугестивних впливів російської пропаганди на різні цільові аудиторії РФ, України, країн Заходу закладено в державних доктринальних документах РФ з питань національної безпеки й позиціоновано в доктрині «Русський Донбас», впровадженій на ТОТ Луганської і Донецької областей у 2021 році; визначено етапи формування поняття *інформаційна війна* – від виникнення його у безпековому дискурсі (1970-ті рр.) до його міждисциплінарних досліджень (2000-і рр.) й вироблення лінгвістичного інструментарію протидії інформаційним впливам РФ (*2014 р. – по теперішній день*); схарактеризовано когнітивно-прагматичний і мультимодально-дискурсивний виміри контрсугестивного контенту на прикладі дискурсів Центру моніторингу інформаційного простору та протидії Штабу Командування СВ ЗС України в умовах повномасштабного вторгнення РФ, зокрема визначено контрсугестивні механізми створення та просування міських легенд «Привид Києва» і «Валькірії Києва» (с. 22).

Позитивним вважаємо вчасне затвердження необхідних документів. Обрана тема відповідає п.п. 1 і 24 Основних напрямів наукових та науково-технічних досліджень в системі Служби безпеки України, затверджених наказом

Центрального управління СБ України від 08.04.2017 р. № 209. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії СБ України 16.11.2021 р., протокол № 03, уточнено 27.02. 2025 р., протокол № 02.

Переконливими є результати наукового дослідження, оскільки вони апробовані в діяльності Центру моніторингу інформаційного простору та протидії штабу Командування СБ ЗС України в умовах повномасштабного вторгнення РФ.

Обґрунтованість і достовірність основних положень і висновків дисертації зумовлені тим, що науковій ідеї лінгвістичної природи лінгвосугестивних технологій підпорядковане структурування дисертаційної праці, термінологійний апарат та комплекс використаних методів і прийомів дослідження. Робота чітко структурована: вона складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (264 найменування), 22 додатки. Повний обсяг дисертації – 316 сторінок, основний зміст викладено на 203-х сторінках.

Дисертація С.В. Карнауха має ґрунтовне **теоретичне опертя** – розділ 1 «Теоретичні засади дослідження лінгвосугестивних технологій інформаційної війни у сучасній лінгвістиці» (с. 25-82). Дисертант скрупульозно зреферував і чітко виклав вузлові проблеми вивчення сугестивних технологій у лінгвістиці. Їх теоретичне осмислення послугувало підґрунтям твердження, відповідно до якого «в умовах повномасштабної війни РФ проти України лінгвістичні дослідження інформаційної війни набувають практичного виміру. Аналіз наукового дискурсу, присвяченого питання інформаційного протистояння, довів, що формування поняття *інформаційна війна* відбувалося в кілька етапів» (с. 27).

Зауважимо, що цінними в першому розділі є визначення понять *інформаційна війна*, *лінгвістична сугестивна технологія*, *лінгвістична*

сугестивна техніка, лінгвістичний сугестивний прийом та ін. С.В. Карнауху вдалося не тільки ґрунтовно проаналізувати та узагальнити численні наукові підходи до опису сугестивності, а й випрацювати свої концепції.

Дослідник у першому розділі правильно висновує, що феномен інформаційної війни в умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну став предметом лінгвістичних досліджень, що мають за мету не лише його теоретичне осмислення, а й вироблення практичних технологій протидії інформаційній агресії ворога.

Дібраний фактичний матеріал дисертації становлять 6 тис. 834 публікації з ключовими словами *СВО, Украин*, 516 публікацій з ключовим словом *украинствующ*, представлених в російському медіапросторі у період 2022-2025 рр., 2 тис. 666 публікацій – за запитом *валькир Киев*, 380 публікацій за запитом *Призрак Киев*, – у період лютий – липень 2022 року.

У роботі чітко окреслено джерельну базу: російські законодавчі документи, що висвітлюють питання інформаційної війни, зокрема: Стратегія національної безпеки Російської Федерації (2021 р.), Воєнна доктрина Російської Федерації (2014 р.), Доктрина інформаційної безпеки Російської Федерації (2016 р.), а також Доктрина «Русський Донбас», прийнята на ТОТ Луганської та Донецької областей (2021 р.); офіційні медіа України (УНІАН, Укрінформ, Еспресо.tv, 112.ua, Крым. Реалии, РБК-Україна, Радіо Свобода) та РФ (Аргументы и Факты, Обозреватель, Красная Звезда, Корреспондент.нет); офіційний сайт мережевої гри *Escape from Tarkov*.

Джерелом також слугували лексикографічні дослідження: етимологічні, тлумачних, енциклопедичні, військово-політичні словники (українськомовні – 9, англійськомовні – 6).

Позитивно оцінюємо випрацьовану методологічну основу дослідження лінгвосугестивних технологій інформаційної війни – мультимодальний аналіз

нарративного дискурсу, який ґрунтується на соціосемантичному підході й передбачає дослідження комунікативних практик крізь призму виявлення сугестивних смислів, закладених різними семіотичними системами для позиціювання певних нарративів (с. 82).

Переконливим варто визнати виклад розділу 2 «Лінгвосугестивні впливи РФ в інформаційній війні проти України» (с. 83-147). За слушним спостереженням дисертанта, доктринальні документи РФ системно впроваджують поняттєвий апарат інформаційної війни в концептуальну картину світу росіян і мешканців ТОТ та закріплюють алгоритм лінгвосугестивних впливів (с. 146).

Водночас дослідник зауважує, що в пропагандистському дискурсі РФ активно використовуються такі жанрові формати друкованої продукції, як газети, листівки, плакати, брошури, а також віртуальний формат мережевих ігор. Кожний жанровий формат виконує своє лінгвосугестивне завдання (с. 147).

Загалом погоджуємося, що лінгвосугестивні технології й техніки у всіх типах пропагандистського дискурсу РФ використовує низку прийомів: глумливу російську транслітерацію та перекручення слів і словосполучень української мови; невластиву внутрішню форму слів; інвективи і стилістично знижену лексику як прояв вербальної агресії та ін.

Показовими є фрагменти роботи, де Сергій Васильович систематизує зібраний матеріал у порівняльних таблицях.

У розділі 3 «Проактивність контрсугестивних комунікацій Центру моніторингу інформаційного простору та протидії Штабу Командування Сухопутних військ ЗС України в умовах війни» (с. 148–212) нам імponує, що дослідник визначив провідними в розбудові Центром контрсугестивних відповідей на деструктивні впливи ворога когнітивно-прагматичний та

мультимодально-дискурсивний підходи. У визначеній парадигмі зауважено, що фахівці Центру використовували елементи лінгвістичного ландшафту і дифузні жанри для створення контрсугестивних дискурсів

Практичне значення отриманих результатів. Практичні аспекти дослідження часто корелюють зі сформульованими у вступі конкретними завданнями роботи. Отримані результати можна застосувати під час викладання дисциплін «Загальне мовознавство», «Лінгвістичний аналіз тексту та дискурсу», «Лінгвокраїнознавство», «Стратегічні комунікації», у викладанні дисциплін журналістського циклу, а також під час написання посібників і підручників із цих дисциплін.

Спостереження, висновки та фактичний матеріал дисертації С. В. Карнауха можуть бути використані як методологічна основа для здійснення інформаційно-аналітичної діяльності інституцій сектору безпеки і оборони України у сфері захисту інформаційної безпеки, а також для розроблення методології протидії лінгвосугестивним впливам РФ.

Ілюстративний матеріал дисертації С.В. Карнауха яскраво репрезентує рівень розвитку лінгвосугестивних технологій.

Наукової ваги дослідженню додають ретельно підготовлені таблиці, діаграми, графіки зібраного матеріалу, систематизовані в додатках.

Загальні висновки очевидні та переконливі, оскільки дослідження лінгвосугестивних технологій інформаційної війни демонструє прикладні можливості лінгвістики у сфері гарантування безпеки Держави і сприяє глибокому розумінню окремих питань мультимодального дискурс-аналізу, теорії мовленнєвих жанрів, лінгвокультурології та лінгвопрагматики.

Дисертант чітко окреслив перспективу подальших досліджень щодо вивчення лінгвістичних контрсугестивних (терапевтичних) технологій, які можна

використати для емоційного відновлення українців, постраждалих від російського агресора.

С.В. Карнаух виявив вміння логічно й чітко узагальнити величезний обстежений фактичний матеріал у висновках до розділів та загальних висновках, важливих для сучасного мовознавства. Зроблені теоретичні узагальнення достатньо аргументовані і корелюють із поставленими завданнями. Переконливості висновкам надають кількісні показники.

Публікації здобувача відображають основні положення дисертації, зокрема кожного її розділу. Поршень академічної доброчесності не виявлено.

Висловимо деякі міркування та рекомендації.

1. Дисертант зауважує, що «дискурс-аналіз довів, що у тексті доктрини («Русський Донбас») використано ті самі лінгвосугестивні технології, що й у доктринальних документах РФ, зокрема технологію переконання без критичного аналізу інформації, технологію симулякризації, технологію інтелектуальної рецепції. Цей факт свідчить про системність маніпулятивних впливів РФ з метою формування сприятливого ставлення різних цільових аудиторій – як внутрішніх, так і зовнішніх – до воєнної агресії в нашій Державі» (с. 94). Сергій Васильович під час дослідження повно розглядає сугестивність як форму соціального навіювання, але й згадує маніпулятивні впливи. Уважаємо за необхідне уточнити, за якими характеристиками Ви розрізняєте маніпулятивність та сугестивність у лінгвістиці, і чи є нормою, коли в дискурсі функціонують водночас дві форми впливу?

2. У роботі автор оперує поняттями «тематична група». Зокрема, Сергій Васильович зауважує, що лінгвосугестивна технологія симулякризації впроваджується відповідними тематичними групами (с. 84). Хочемо запитати в Сергія Васильовича, що Ви розумієте під поняттям «тематична група» і за яким критерієм розрізняєте і формуєте групи в дисертації?

3. Дослідник звертає увагу на український науковий і масмедійний дискурс, де спостерігається невідповідність у правописі слів *руський* і *руський*. На думку автора, у багатьох випадках вони вживаються як синоніми, хоча потребують розмежування (с. 97). Сергій Васильович покликається на публікацію в газеті (Лизанчук В.В. «руський мір» і «руський мір» – достеменно різні поняття. *Голос України*, 16.08.22. URL: <http://www.golos.com.ua/article/363341>). Чи відомі Вам наукові джерела з цієї проблематики чи дискусії в авторитетних лінгвістичних журналах?

4. Цілком погоджуємося з дослідником, «російський пропагандистський дискурс творить деструктивний публічний простір, формує в широкого кола носіїв мови переконання в правомірності використовувати мовну структуру та мовну практику для підтримки воєнних злочинів і злочинів проти людяності. РФ системно впроваджує мовну ідеологію війни, у такий спосіб регулюючи мовну поведінку пропагандистів й військовослужбовців ЗС РФ. Мовний ландшафт насичений лінгвосугестивними технологіями впливу, покликаними підтримувати й впроваджувати зазначену мовну ідеологію» (с. 139). Центр моніторингу інформаційного простору та протидії Штабу Командування Сухопутних військ у системі інформаційної безпеки України розгорнув контрсугестивну комунікацію за різними напрямками, що переконливо подано в дослідженні. Надзвичайно цікава і корисна інформація для дослідників різного фаху, публіцистів, політиків та ін. Чи не здається Вам, Сергію Васильовичу, що в українському суспільстві в період російсько-української війни варто активніше впроваджувати медіаграмотність на різних освітніх рівнях?

Висловлені міркування не ставлять під сумнів наукову концепцію дослідження, не знецінюють теоретичної та практичної вагомості отриманих

результатів і не впливають на загальне позитивне враження від роботи. Вони стосуються переважно дискусійних питань або відкривають перспективи подальших наукових пошуків.

Дисертаційна праця ««Лінгвосугестивні технології інформаційної війни»», відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

За виконане дослідження Карнаух Сергій Васильович заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент –
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри журналістики та
мовної комунікації
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

М. І. Навальна